

se snaći u takovoj lektiri. Pisac je dakako nastojao stvar im olakšati na pr. dodatkom Terminoloških objašnjenja, strogom raščlambom, brižnim jezičnim fiksiranjem, koordinacijom stranih naučnih termina i sl. Tu će autor moći u narednim izdanjima naći još mogućnosti, da svoj lijepi i savjesni rad do kraja izgladi i obučnoj svrsi ga potpuno privede.

Nesumnjivo je za pisca bila od vanrednog značenja potraga za jezičnim izražajnim sredstvima, jer velike su tu teškoće i upravo zapreke, s kojim se ima da bori u nas svaki, koji operira s tako suptilnom gradom. Nije takova koncepcija napokon ni u drugim i kultiviranijim jezicima laka i uvijek glatka, a najmanje se smije piscu prigovoriti možda neautohtoni stil i tudinsko podražavanje. Grada je opora, osobito za naš neizrađeni još filozofijski žargon (jer i o takvom žargonu danas govori ni je ba neumjesno!). Dodani njemački termini su posve opravdani i ne bi bilo zgreška, da ih je — već iz didaktičkih razloga — još i više svagdje ondje gdje se razlaganja primiču misaonom krugu, u kojem je — kakogod se uzelo — njemačka nauka danas vodeća.

Sve u svemu, u ovoj knjizi imamo tipičnu jednu tečevinu, kakovima i u drugih naroda zastupnici rovoskolastičke struje nauku obdaruju: ozbiljno, naučno, švestrano sintetično, marljivo i učeno djelo. Njime je svaki naš filozofijski čitač i svaki slušač i laičkih fakulteta dobio vrijedan i instruktivan — ako i svoje vrste — psihologijski i filozofijski udžbenik.

Dr. Stj. Matičević.

Amato Masnova, Il Neo-tomismo in Italia. Milano 1923. Historijsko-filozofska istraživanja, koja su u zasebnim studijama već otprije publicirana (u Rivista di Filosofia Neo-scolastica, pa u Revue Neo-scolastique), sačinjavaju 5. svezak (prve serije, namijenjene filozofskim znanostima) onih publikacija, koje priređuje katoličko sveučilište u Milanu. Učeni je pisac profesor za

skolastiku u navedenom sveučilištu. Iz njegovih studija upoznajemo one prve radnike, koji su oko pedesetih godina prošlog vijeka izveli preporod tomističke filozofije u Italiji i tako spremili daljnji napredak neotomizma i izvan njezinih granica. Važnost ovoga historički-kritičkog prikaza proizlazi ne samo otuda, što o navedenom perijodu tomističkog preporoda postoje nepotpuna i neispravna mišljenja, nego još većma zato što mi u našim (upravo našim!) historijama filozofije jedva štogod saznajemo o razvitku neoskolastike uopće, napose tomizma. Zato držim da bi ovakovi specijalni radovi kao što je ovaj od prof. Masnova, imali služiti podlogom svima filozofskim historičarima, da već za školski tekst i za priručnike iscrpivije upotpune razdoblje probudene tomističke filozofije — i naročito da prikazuju, kako je tomizam dolazio u dodir sa savremenim fil. nazorima. Samo ovom se metodom istraživačkog produbljivanja može osjetiti vitalitet tomističke ideologije, i podjedno se na taj samo način razabire njezina unutarinja stabilnost prema različitim fil. nazorima. Ovim putem prolazio je i pisac u svojim kritičkim razmatranjima, pa zato mora da njegovo djelo poznaje svatko kome je stalo, da znade za kontinuitet današnjeg tomizma sa njegovim slavno poznatim, a pogdješto i nepoznatim inicijatorima.

Nije mi namjera da ulazim u detalje samog djela. Iznajprije pisac nepreporno utvrđuje, da Liberatore sve do g. 1850. još nije bio tomist. Prikazuju se udruženi radnici onamo od 1850.—1870. oko Civiltà Cattolica. Iz ovoga je ambienta potekao i restaurator njemačkog to-

mizma J. Kleutgen D. I., koji je gotovo bez prekida boravio u Rimu od 1843.—1880. U njegovom su društvu isusovci Taparelli i Liberatori, koji su kao tomisti u svezi sa braćom Serafino i Domenico Sordi (isusovcima), a ovima je bio učitelj kanonik u Piacenzi Vincenzo Buzzetti. On je prvi u Italiji zastupao tomizam proti Lamennaisovim kriteriološkim nazorima. Iza toga dolaze tomisti (S. Sordi) u dodir sa Rosminijem, koji je pod utjecajem Kanta i Malebranche-a. Napominjem sve to samo zato, da upozorim na puteve, kojima naš pisac vodi do onih učitelja, koje već zato moramo upoznati, jer im možda dugujemo zahvalnost za našu tomističku filozofiju.

Z.

Geyser J.: Schelers Phänomenologie der Religion. (Herder 1924.)

Pod utjecajem novokantovske filozofije i modernizma još je i danas u središtu filozofskog — napose religijskog — umovanja pitanje o našoj spoznaji Božje egzistencije. Proti (metafizičkoj) teodiceji, koja iz empiričkog svijeta dokazuje egzistenciju samosebnog bića (ens a se), u kome analitički nalazi attribute Božje naravi, postavlja »intuicionizam« izvor religijskog saznavanja u emocionalne čine. Pod tim se ne misli Schleiermacherovo čuvstvovanje, niti Kantova praktička vjera, nego neposredna intencija spoznajnog objekta ili intuicija neposredno datog Božanstva u duhu ljudskom. Ovaj nazor upravo i ne poriče mogućnost i znanstvenu valjanost dokazivanja egzistencije Božje, ali smatra da religijsko doživljavanje imade svoju zasebnu sferu, koja se psihološki može karakterizirati kao »ljubav«. Njoj pripada prvenstveno značenje u postanku religijske svijesti, jer ona

znači duševno gledanje apsolutne vrijednosti u Bogu, čiju egzistenciju možemo iza toga i doumljivanjem saznavati.

Ova se ideologija genetički nadovezuje na Bergsona i poglavito na Husserlovu fenomenologiju. Otuda je i potekao predstavnik nove religijske filozofije Max Scheler. Njegova djela (Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik, Halle 1916.; Zur Phänomenologie und Theorie der Sympathiegefühle, Halle 1913., 2. izd. Wesen und Formen der Sympthie, Born 1923.; Abhandlungen und Aufsätze, Leipzig 1915.; Vom Ewigen im Menschen I., Lpzig 1921.) podvrgao je kritici Erich Przywara S. J. (Religionsbegründung, Herder 1923.), a njega upotpunjuje Geysler. Već je Geysler prema Scheleru zauzeo stajalište u svom prijašnjem djelu o Augustinu (Augustin und die phänomenologische Religionsphilosophie der Gegenwart, Münster 1923.); a u najnovijoj knjizi ističe Geysler još jače opreku platonsko-augustinske nauke o »neposrednom« znanju i skolastičkog (posrednog) dokazivanja egzistencije Božje. Geyslerova su opažanja veoma kritička i treba ih poznavati.

Z.

Dr. W. Koppers: Unter Feuerland-Indianern. Eine Forschungsreise zu den südlichsten Bewohnern der Erde mit M. Gusinde. Mit 74 Abbildungen auf Tafeln und im Text 1 Karte. Stuttgart 1924. Verlag Strecker und Schröder. 8°, 234.

Najodličniji učenik P. W. Schmidta poduzeo je početkom g. 1922. naučno putovanje na Ognjenu zemlju. Pratio ga je M. Gusinde, također učenik P. Schmidta i sada ravnatelj etnološkog muzeja u Santiagu (Čile), koji je već prije u dva maha, g. 1919. i g. 1920.,